

Kansainvälinen oikeus

- representaationa, simulaationa ja identiteettinä

Gayatri Spivak on todennut, että tärkeintä huono-osaisten, maailman sorrettujen auttamisessa olisi luopua ajatuksesta, että pystymme jotenkin edustamaan (representoimaan) heitä. Tärkeämpää olisi miettiä, miten edustamme tai representoimme itseämme.

Onko kansainvälinen oikeus varsinaista oikeutta? Kansainvälisen oikeuden klasisisissa, maailmansotien jälkeisissä oppikirjoissa tämän kysymyksen positiiviselle vastaukselle lahjoitetaan pari idealistis-pasifistisia tarpeitamme korostavaa sivua¹. John Austinin, H.L.A. Hartin ja seuraajien mukaan taas – vaati idealismi mitä tahansa – kansainvälinen oikeus ei loogisesti ja analyttisesti kuitenkaan oikeutta ole; määritelmähän vaativat sanktioita, toimeenpanovaltaa ja ylintä suvereenia, mitä internationalisteilla ei ole osoittaa. Amerikkalaiset pragmaattisessa antiformalismissaan ovat kuitenkin julistaneet moiset 'ontologiset kamppailut' olleiksi ja menneiksi². Nyt lähdetään siitä, että kansainvälinen oikeus on; onhan sillä runsaanlainen, epäluukuinen määrä kalustoa oppituoleista tuomioistuimiin ja tuhansiin sopimuksiin – mitä siis teoreettisista jupitteluista!

Näistä hieman eksistentiaalistis-angstisista taustoistaan johtuen 'peruskooveejuristi' on tavallisia 'domestic' kollegojaan huomattavasti boheemimman oloinen. Hän pukeutuu maripaitaan tai poolokaulukseen, kantaa salkun sijaan reppua, harastaa kieliä ja kulttuuria ja ammatissaan puolustaa mielestään ihmisoikeuksien tapaan davideita goljatteja vastaan. Hän on yleensä ekologinen, humanisti ja ajelle mieluiten autojen retromalleilla, mut-

ta ei myöskään kaihdakaan joukkoliikennettä eikä lentämistä economy'ssa ympäristö- ja ihmisoikeuskonferensseihin tai kansainvälisiin hallintotehtäviin osallistuaan. Kansainvälistä oikeutta hän kuvaillee marginaalisena disiplinaana, jota kovan juridiikan kollegat nirsoillen sietävät vanavedessään. Hän mielestään kansainvälinen oikeus on moraalisesti (oikeutta); sitä pitää harjoittaa tuulimyllyjäkin vastaan. Pienenä legitimiinä ja niin usein huomiota vaille jäävänä äänenä kovan rahajuridiikan, talouden ja politiikan melkeissä.

Tämä pieni tarina kansainvälisestä oikeudesta ei kuitenkaan ole uskottava. Voidaan kysyä, onko koovee-oikeus tullut kaapatuksi poliittisten intressien vangiksi vai onko sillä kuten jokaisella uskonnolla (NON SUB HOMINE SED SUB DEO:ET LEGE³) rakenteellinen pakko päätyä savuverhoksi ja simulaationa tuottajaksi⁴; en tiedä. Joka tapauksessa kansainvälinen oikeus on osa globalisaation suurta tarinaa. Kuten David Kennedy otsikoi 'hyveellä on pimeä puolensa' ja siten koovee-oikeudellinen ja humanistinen juridiikka on monesti 'osa ongelmaa', ei ratkaisua.⁵

Koovee-oikeuden luonteeseen kuuluu, että se on olennaisesti juuri vientivaraa. Ei siitä kotimaassa puhuta. Kotimaassa se voi vajota marginaaliinsa ornamentik-

si, kulttuuripersoonien harrastukseksi ja jonkinlaiseksi alaviitteeksi kotimaan lainsäädäntöasioissa. Se tulee esiin – representoitavaksi – kun aletaan mennä vieraisiin (konteksteihin), kun kohdataan vieraita ja kun yritetään pakottaa vieraiden horisonttia yhtymään omaamme ulkoasiainhallinnollisella tai ulkomaankauppapuolella. Tällöin alamme puhua kansainvälisistä normeista (esim. sopimusasiat), vaadimme standardeja (esim. ympäristö) ja olemme tietävästi koko ajan universaalien edistyksen ja hyvinvoinnin asialla (hyvä hallinto, ihmisoikeudet, kansojen itsemäärääminen, länsimainen demokratiamalli ja vapaakauppa).

Representaatiota pystyttävä kooveejuristi asettaa itsensä davidin rooliin vastassaan politiikan ja talouden vallan ja mahdin goljattit. Vaikka kooveejuristi esittää, että davidin pitäisi kasvaa voittaaksensa goljat, itse asiassa hän on koko ajan niskan päällä huippumoderneine ja varsin mittavine kalustoineen. Kansainvälisen oikeuden normiviidakkoa riittää CO₂-päästökaupan mekanismeista yli sataan jonkinlaista kansainvälisoikeudellista tuomiovaltaa harjoittavaan tribunaaliin tai paneeliin, on ihmisoikeusehtoja ja sopimusmuotoja, kauppapakotteiden koneisto ja maailman kaikkien sotavoimien manuaaleihin isoin kirjaimin kirjattu aseellisten konfliktien säännöstö, jota jatkuvasti

siteeraavat CNN:n toimittajista ulkoministereihin kaikenlaiset mediakasvot. Painettua, institutionalisoitua ja retorista arsenaalia on niin paljon, että kooveejuristin representaatioiden alle hukkuu kevyesti se olematon (talous)poliittisten vaihtoehtojen kirjo, joita meillä sitten kylmän sodan vielä on.⁶

Ihmisoikeuksia ajetaan, koska niillä on hyvä maine ja niissä näyttäisi olevan jokaiselle jotakin. Niitä siis ajetaan esimerkiksi joka kehitys- ja siirtymätalouteen ja konfliktialueelle, mutta sitovina perille ajetaan vain ns. liberaalisia perusoikeuksia – naiset, lapset ja/tai muu sosio-taloudellisesti-sivistyksellinen hömpääaines jää sivuun tai korkeintaan suosi-

tusmuotoiseksi koristukseksi. Syrjäytyminen, vieraantumisen, työelämän vakavien ongelmien ja tulonjaolliset keskustelut eivät mahdu toimeenpanon agendalle.

Kansainvälisellä oikeudellahan ei ole toimeenpanovaltaa eikä sanktioita, väitettään anteeksipyävästi, mutta koovee-oikeutta (esim. ihmisoikeuksia) ajavat EU, Maailmanpankki ja muut IFI:t käyttävät määritelmällisesti huomattavaa kukaronnyörivaltaa ehdollistettuine rahoituksineen. Ja se on kovaa valtaa. Projekteja tulee ja menee sen mukaan, kuka nielaisee ne ja vain ne perusoikeudet, sen hyvän hallinnon sekä muut ehdot ja korvamerkit, joita rahanlahjoittajat ja -jakajat vaativat⁷. Perusoikeudet ja hyvä hal-

linto eivät ole poliittisesti tai tulonjaollisesti neutraaleja rakenteita. Niissä toteutuu tietty vaihtoehto⁸ ja vaihtoehdolla on suunta⁹. Se suunta on valta, vaan koovee-oikeus kavahtaa keskustelua tästä suunnasta – marginaaliksi representoituna se voi väittää, että suuret linjat ja varsinkaan *linjaukset* subjektiivisina mielipiteinä eivät sille kuulu eikä se niille mitään voi. Juuri tästä syystä objektiivisuuden, neutraaliuden ja hallinnon 'hyvyyden' väitteistä tulee osa ongelmaa eikä niiden ratkaisua, kuten Kennedy totesi¹⁰.

Maailmanpankin ja Maailman kauppayrjestyksen kaltaisissa regiimeissä on viidakkoiset ja tulkinnallisuudessaan joustavat normirakenteet. Niinpä järjestöt ja

Outi Korhonen

Outi Korhonen (S.J.D., FL) väitteli oikeustieteen tohtoriksi Harvard Law Schoolissa 1999 kansainvälisen oikeuden alalta. Väitöskirjaututkimukseen pohjautuva kirja *International Law Situated* (Kluwer 2000) käsittelee kansainvälistä oikeutta tilanteina erityisesti kulttuurin, historian ja yhteisön sekä etiikan ongelmien kautta.

Korhosen julkaisu-toiminta suuntautui 1990-luvulla erityisesti kansainvälisen oikeuden teoreettisiin ja filosofisiin kysymyksiin.

2000-luvun julkaisu-toiminta sen sijaan työstää kansainvälisen hallinnon kysymyksiä kriisi- ja konfliktitilanteissa. Korhonen toimii tällä hetkellä vierailevana professorina Université Libre de Bruxelles'issa ja opettaa lehtorina Boston University Brussels'issa sekä kansainvälisen oikeuden dosenttina Helsingissä ja Joensuuissa. Korhonen on lisäksi nimitetty Valtiovarain Controller -toiminnon lainsäädäntöasiantuntijaksi.

Acpo Rapi

niiden hallinnoimat kansainvälisen talouselämän osa-alueet voivat painottaa erilaisten poliittisten tuulten suuntaan¹¹. Ei ole niin, että nämä regiimit ja niiden kansainvälisoikeudellinen normisto olisivat välttämättä tai apriori konservatiivisia tai ultraliberalistisia kapitalismin välineitä. Niitä on työstetty ja käytetty myös toiseen suuntaan, kun on tiedostettu, että normiston sisään rakentuu vaihtoehtoja, jotka edellyttävät kannanottoja ja dialogisuutta laajemmin myös kooveeioikeuden soveltamisessa.¹²

Gaytri Spivak on todennut, että tärkeintä huono-osaisten, maailman sorrettujen jne. auttamisessa olisi luopua ajatuksesta, että pystymme jotenkin edustamaan (representoimaan) heitä. Tärkeämpää olisi miettiä, miten edustamme tai representoimme itseämme¹³. Vallattomina neutreina esiintyminen ei auta ketään ja tekee 'hyvästä hallinnoijasta' itsetiedottoman goljatin davidin vaatteissa. Hyvä esimerkki tästä – tiedostetusta ja tiedostamattomasta – goljatoimisesta davidin vaatteissa ovat kansainväliset, konfliktin jälkeiset hallinnoinnit Balkanilta Kaakois-Aasiaan ja Irakiin¹⁴.

Esimerkkeinä Palestiina ja Irak

Kooveeioikeuden lippulaiva Haagin kansainvälinen tuomioistuin on sitten 1970-luvun Länsi-Saharaa koskevan mielipiteensä¹⁵ jälkeen terävöittänyt liberaalista humanitaarista argumentaatiotaan ja totesi käsitellessään Israelin muurihanketta

hiljattain, että kansan itsemääräämisoikeus on sitova ihmisoikeusnormi.¹⁶ Israelin pitäisi lopettaa palestiinalaisten telkeäminen muurin, vallitusten ja tarkastuspisteiden taakse bantustaneihin eikä talloa heidän itsemääräämisoikeuttaan. Palestiinan kansalla on oikeutensa eikä heidän kiistanalaisellekaan territoriolleen saa tehdä muurivallin kaltaista interventiota, joka vaikuttaa ja vaikeuttaa heidän elämäänsä monin tavoin. Liberaalin kooveejuristin selkäpiitä kaikenlaiset muurit kylmäävät – vaikka se ehkä viattomien akuuttia verenvuodatusta hidastaisikin – onhan vuodesta -62 kuitenkin vain reilut 40 vuotta!

Yhdysvaltojen johtama liittouma hyökkäsi Irakiin samalla, Haagin tuomioistuimen nyt kiveen kirjoittamalla oikeutuksella: Toteuttaakseen kansan itsemääräämisoikeuden. Oikeutusta ei siis haettu itse puuttumisoikeudesta (intervention oikeutuksesta) vaan siitä, että kansan itsemääräämisoikeuden sitova normi oli toteutettava Irakin kansan hyväksi. Väliaikainen hallitsija Paul Bremer säätö miehitysvallan aikana Irakin kansaa sitovia lakeja kansainvälisoikeudellista valtuutusta siteeraten – myös toteuttaakseen ko. kansan itsemääräämistä.¹⁷ Koska turvallisuusneuvoston päätöslauselmaa ei aseellisten toimien ja sitä seuranneen miehityksen taustalla ollut, moni kuitenkin kyseenalaistaa Yhdysvaltain toimet; sen sijaan itsemääräämisoikeutta ja sen toteutumista ei kyseenalaisteta.

Itsemääräämisoikeuteen itseensä sisältyvistä vaihtoehdoista ja sen politiikas-

ta ei käydä kovinkaan kuuluvaa väittelyä, se otetaan annettuna hyveenä kuten ihmisoikeudet yleensä. Liittouma siis voi verhoutua tähän kansainvälisen oikeuden tarjoamaan neutraaliin kaapuun (kansan oikeuteen määrätä itse asioistaan). Kyseisen hyveen edistämiseksi on YK:kin mukana tilanteessa lukemattomin päätöksin väliaikaishallinnon ja nykyisen pinnallisdemokraattisen järjestelyn rullatessa *fait accompli* na.¹⁸

Jürgen Habermas varoitteli pommistusten tauottua, että YK:n ja kansainvälisen, normistoa kunnioittavan yhteisön maine olisi kiinni nimenomaan näistä jälkeisistä teoista¹⁹ – siitä miten esiinnyimme nyt Irakin itsemääräämistä toteuttaessamme eikä uhkuessamme halveksuntaa Yhdysvaltain unilateralismia vastaan. Emme hyväksyneet ehkä sotaa mutta kiiruhdimme kaikki paikan päälle kilpajuoksua (Pohjoismaat kärkijoukossa) Maailmanpankin ja USAidin jälleenrakennukselle lupaamat projektidollarit silmissä kiiluen ja henkemme uhalla.²⁰ ”Olemme tietenkin Irakin kansanvallan ja demokraattisten vaalien mahdollisimman pikaisen järjestämisen kannalla – saammeko nyt matkapuhelinverkon rakentamisprojektin?” Vähät väliä millainen demokratian ’irvikuva’ on mahdollinen maassa, jossa pääkaupunkiseudun alueilla on uusioniemiä kuten ”triangle of death”.²¹

Vaikka suurimmassa osassa Bagdadia saati koko Irakia ei vielä voi kulkea edes luotiliivit päällä, kuitenkin kansainvälinen yleinen mielipide uskoo, että ky-

seenalaisten sotatoimien tuloksena tulleiden (tiettyjen) ihmisoikeuksien, (eräänlaisen) demokratian ja (hyvin rajoitetun) kansan (minkä kansan?) itsemääräämisoikeuden saaminen Irakiin on hyvä asia ja jokainen toimija halajaa projekteja, kaupasuhteita ja maksimaalisen öljynpumpauskapasiteetin rakentamisen asettamista kaiken etusijalle. Siis – yllättävää kyllä – me tunnumme haluavan kaikkia samoja asioita kuin suurimmat rahoittajat Washingtonin konsensuksen hengessä. Väitelyä nyt rullaavan väliaikaishallinnon vaihtoehdoista ja itsemääräämisen suunnasta ei näe: niin kauan kuin turvallisuus on lähellä nolaa, yhteiskunnallistaloudellista vaihtoehdokeskustelua pidetään jopa epäsovinnana – totta kai liittouman jättämien sotilaiden ja niiden irakilaisien täydennysmiesten on tukahdutettava nuo ja nämä mielipiteet, agitaatiot ja muut soraäänit; naisten ja lasten on myös paras pysyä sisätiloissa! Jälleenrakennuksen 55 miljardin dollarin pikaista käyttöä rahoitusta koordinoivien tahojen suuntaamalla tavalla ei kysellä.

Presidentti-diktaattori Saddam Husseinin hirmuvalta ihmisoikeusloukkauksineen oli hirveää – tosin silloinkin teimme kovasti kauppaa – ja nytkin on Al Ghraibissa ym. laitoksissa häväisty vankeja systemaattisesti, pidätyksiä jatkettu määrättömästi ilman tuomioistuimia, uuden hallinnon toimesta käytetty kidutuksia ja kaappauksia,²² kuitenkin kaikki on paremmin... Ainakin kansainvälinen sekaantuminen työskentelee ihmisoikeuksien, hyvän hallinnon ja kansan (kenen?) vallan puolesta. Onko vertailu tai arvostelu siis tehtävä vain numerojen perusteella? Onko kidutusta enemmän ennen vai nyt? Onko katuväkivaltaa enemmän vai vähemmän? Entä työttömyyttä, imeväiskuolemia, syrjäytymistä? Mihin suuntaan kansainväliset toimijat normeineen ja projektiehtoineen vievät Irakia? Löytyykö vastaus tilastovertailuista? Tuskin.

Barbara Delcourt totesi, että Irakin kysymyksessä kansainvälisen vallan käyttäjien argumentti samasti 'kansan' suverenisuuden ja intervention toteuttamisen yhdeksi simulaatioksi hyökkääjien tarpeisiin; suverenisuuden kunnioittaminen edellytti liittouman interventiota ja kansainvälistä puuttumista Irakin sisäisiin asioihin.²³ Epäilemättä tilastoja käytämällä ihmisoikeusloukkauksien ja näennäisdemokratian jatkuminen voidaan simuloida ihmisoikeuksien kunnioittamisen ja 'kansan' tahdon toteutumisen kanssa.

Kansainvälinen oikeus usein pesee kätensä moisesta väittämällä, että tulkin-toja voidaan toki tehdä *mala fides* – villipillisesti – mutta kansainvälisen oikeuden toiminta vaatii tietenkin rehtiä peliä. Mitä tämä *bona fides* -toimiminen kuitenkin voi olla, jos ei ole osallistumista, vaihtoehtodebattia ja kannanottoja? Kansainvälisten normien koko sisäisen politiikan kirjon avaamista, vastuun siirtelystä luopumista ja oman agendan analyysia, katseen siirtämistä toisen kuvitelluista (simuloiduista) tarpeista omaan identiteettiin ja omiin representaatioihin vieraisissa käydessä.²⁴

Viitteet

1. Ks. Esim. Henkin, L., Pugh, C., Schachter, O., Smit, P., *International Law Cases and Materials*. St. Paul, 1993 tai Ipsen, K., *Völkerrecht*. München 1990.
2. Ks. Esim. Slaughter Burley, Anne-Marie, *International Law and International Relations Theory: A Dual Agenda*, *American J. Int'l L.* s. 205, vol. 87. 1993.
3. Todennäköisesti Bracton, Vol. 12 Coke's Reports s. 63 fol. 6b (Harvard Law Schoolin Langdell-kirjaston pääsisäänkäynnin yläpuolella oleva kaiverus).
4. Ks. Delcourt, Barbara, "Les modalités de gestion de l'après-guerre en Irak: des révélateurs intéressants des enjeux de pouvoir dans le 'Grand Moyen-Orient'", *teoksessa* Karine Bannelier, Olivier Corten, Théodore Christakis et Pierre Klein, *L'intervention en Irak et le droit international*. Paris, Pedone, *Cahiers internationaux* no 19, 2004, s. 344-358; hän analysoi teosta Weber, Cynthia, *Simulating Sovereignty. Intervention, the State and the Symbolic Exchange*. Cambridge 1995.
5. Kennedy, David, *The Dark Sides of Virtue*. Reassessing international humanitarianism. Princeton 2004.
6. Kennedy, David, "Background Noise? - the Politics Beneath Global Governance," 21 *Harvard International Review* 3, 52. Summer 1999.
7. Ks. Rittich, Kerry, *Recharacterizing Restructuring*. Law, Distribution and Gender in Market Reform. The Hague, London, New York 2002.
8. Ks. Esim. Globaalin vapaakaupan piirissä: Gathii, James Thuo, Re-Characterizing the Social in the Constitutionalization of the WTO: A Preliminary Analysis, Vol. VII *Widener Law Symposium Journal*. 2001, s. 137-172.
9. Ks. Kennedy (yllä).
10. Ks. Kennedy (yllä).
11. Ks. Gathii ja Rittich (yllä).
12. Erityisesti Gathii.
13. Spivak, Gaytri Chakravorty, Can the Subaltern Speak?, in *Colonial Discourse and Post-Colonial Theory*. Toim. P. William & L. Chrisman 1994, s. 82, 84.
14. Yleistän tässä tietoisesti monta hyvin erilaista ja eritasoista hallinnointiratkaisua, joista vain eräissä kansainvälillä julkisilla järjestöillä on päävastuu. Kuitenkin kansainväliset juridiset henkilöt häärivät niistä

kaikissa merkittävässä rooleissa (Kosovo, Itä-Timor, Afganistan, Irak jne.). Ks. Korhonen, O. & Gras, *International Governance in Post-Conflict Situations* (Helsinki 2001) ja myöhemmat julkaisut. Yleisemmin itsetutkiskelun tärkeydestä kansainvälisen juristin toiminnassa, ks. Korhonen, Outi, *International Law Situated. The Lawyer's Stance Towards Culture, History and Community*. The Hague, London, New York 2000.

15. Neuvoo-antava mielipide: Advisory Opinion on Western Sahara (16 October 1975), International Court of Justice Reports.
16. Neuvoo-antava mielipide: Advisory Opinion on the Legal Consequences of the Construction of A Wall in the Occupied Palestinian Territory (9 July 2004), International Court of Justice Reports.
17. Artikla 26, Law of Administration for the State of Iraq for the Transitional Period (8 March 2004); ks. <http://www.iraqcoalition.org/cgi-bin/pfriendly.cgi?http://iraqcoalition.org/government>
18. Ks. YK:n toiminta Irakissa erityisesti turvaneuvoston päätöslauselma 1483, jossa liittouman väliaikaishallinto hyväksyttiin (22. toukokuuta 2003) sekä muut päätöslauselmat ja aloitteet; ks. <http://www.un.org/news/dh/infocus/iraq/chronology-02-04.htm>
19. Habermas, Juergen, Interpreting the Fall of a Monument, 4 *German Law Journal*, Vol 4 no. 7, s. 701, 708. 2003.
20. Tanskahan järjesti sisäisen projektikonferenssin hyökkäyksen vasta edetessä kohti Bagdadia. Suomen osuuteen liittyen varovainen mutta rahamääriä esille tuova tiedote ks. esim. Ulkoasianministeriö (tiedotteet 22.10.2003), Ulkomaankauppaministeri Lehtomäki Irakin jälleenrakennuskonferenssiin (Tiedote 262/2003), jossa jälleenrakennuskakkuksi arvioidaan noin 55 miljardia dollaria seuraavan 4 vuoden aikana (19 näistä tulee lähinnä Yhdysvalloilta). Mediassa esiintyi samoihin aikoihin myös monenlaista keskustelua siitä, miten Irakin jälleenrakennusdollareihin parhaiten pääsisi käsiksi ja kauppavaltuuskuntia kiiruhdettiin liikkeelle.
21. Eteläinen Bagdad ja Fallujah'n tienoo.
22. Ks. Ihmisoikeusloukkauksista uuden irakilaisen hallinnon aikana esim. Knowlton, Brian, U.S. Cites Array of Rights Abuses by the Iraqi Government in 2004, (*New York Times*, February 28, 2005); ks. myös Jehl, Douglas, Pentagon Will Not Try 17 G.I.'s Implicated in Prisoners' Deaths (*New York Times*, March 26, 2005); myös MTV3 (STT – Reuters), Uusia sota-oikeudenkäyntejä Irakissa (12.05.2005) ks. <http://www.mtv3.fi/uutiset/irak>
23. Ks. Delcourt (yllä).
24. Olen kirjoittanut aiemmin tästä ja yleisemmin ns. deferenssi- eli vastuunsiirtoanalyysistä esimerkkinä kansainväline oikeus esim. Korhonen, O., On Strategizing Justiciability in International Law, *Finnish Yearbook of International Law* vol. X, 91 – 101. 1999, 2002 ja Korhonen, O., The Problem of Representation and the Iraqi Elections, *Finnish Yearbook of International Law* Vol. XIV, 1- 13. 2003, 2005.